

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** *Hypnales*, **Familj:** *Calliergonaceae*, **Släkte:** *Hamatocaulis* (käppkrokmosser), **Art:** *Hamatocaulis vernicosus* - käppkrokmossa (Mitt.) Hedenäs **Synonymer:** *Stereodon vernicosus* Mitt., *Drepanocladus vernicosus* (Mitt.) Warnst.

Kännetecken

Växer i gröna, grågröna eller brunaktiga lösa mattor, ofta med mindre eller sällan större inslag av klart röda färger. Skotten är vanligen 5-10 cm långa och oftast regelbundet fjädergrenade. Bladen är äggrunda och endast svagt avsmalnande mot fästet. I övre delen smalnar de gradvis av mot bladspetsen som ibland utgörs av en avsatt udd. I sin basala del är bladen mer eller mindre raka och upprätta medan de i övre delen plötsligt är böjda åt samma håll. Bladen är 0,6-1,1 mm breda, kupade, vanligen kraftigt längsveckade, och har ofta ett rödfärgat band strax ovanför bladfästet. I fält kan man ofta se de rödfärgade banden strax ovanför bladbaserna. Käppkrokmossa kan likna tajgakrokmossa *Hamatocaulis lapponicus*, men den senare är större, har mer utstående bladbaser och bladen smalnar av kraftigare mot bladfästet. Käppkrokmossa kan även likna späd skorpionmossa *Scorpidium cossonii*, som dock har släta eller som torra på sin höjd något strimmiga blad, och i bashörnen har den några få färglösa och uppsvällda celler. Vidare har stammen en hyalodermis och en centralsträng, vilka båda saknas hos käppkrokmossa. Även cirkelmossa *Sanionia uncinata* och klotuffmossa *Palustriella falcata* förväxlas ibland med käppkrokmossa eftersom de har längsveckade blad. Båda dessa har tydliga grupper av avvikande bashörnsceller och bladen är dessutom mer gradvis krökta.

Utbredning och status

Arten förekommer sparsamt i större delen av landet, men är vanligare i delar av södra Sverige, Jämtland och Norrbottens län, och är mycket sällsynt i fjällen. Under 1800-talet fanns den även på norra Öland. Den finns i Danmark, Norge (inkl. Svalbard), Finland och Färöarna. Arten finns i stora delar av Europa, Asien, Nordamerika och i bergsområden i norra Sydamerika. Den har även rapporterats från Algeriet.

Molekylära undersökningar har visat att käppkrokmossa egentligen består av två kryptiska arter (Hedenäs & Eldenäs 2007). Den ena finns i främst Centraleuropa och den andra i Nordeuropa och Nordamerika. I Sverige finns den sydliga norrut till Norrlandsgränsen, medan den andra är utbredd i hela landet.

Ekologi

Käppkrokmossa växer i mineralrika, men inte nödvändigtvis kalkrika, och något näringsrika kärr, gärna i anslutning till källor. I norr hittar man ofta arten i anslutning till järnockrakällor, och ibland växer arten på sjöstränder. I miljöer med käppkrokmossa växer ofta guldskedmossa *Calliergon richardsonii*, gyllenmossa *Tomentypnum nitens*, lerkrokmossa *Drepanocladus aduncus* och nordlig krokmossa *Sarmentypnum tundrae*.

Hot

Förändringar av växtplatsernas hydrologi och av kvaliteten på vattnet som försörjer källorna, utgör ett hot. Möjligen kan även luftburna föroreningar i form av stort kvävenedfall hota artens fortlevnad, liksom igenväxning och exploatering av lokalerna.

Åtgärder

Ett större antal av artens lokaler i södra Sverige bör återbesökas. Man kan misstänka att en del av dessa slagits ut p.g.a. ändrad markanvändning, igenväxning, dikning m.m.

Övrigt

Utländska namn - NO: Alvmose, FI: Kiiltosirppisammal, DK: Fedtet Krogmos.

Naturvård

Konventioner: Habitatdirektivets bilaga 2, Bernkonventionens bilaga I, Typisk art i 7160 Källor och källkärr (Alpin region (ALP) och Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 7310 Aapamyrar (Alpin region (ALP) och Boreal region (BOR)), Typisk art i 7230 Rikkärr (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON))

Fridlysning: Käppkrokmossa (*Hamatocaulis vernicosus*) är fridlyst enligt 8 § i hela landet. Undantag (13 §): Trots förbudet i 6, 8 och 9 §§ får enstaka exemplar av djurarterna bred gulbrämrad dykare, bred kärrtrollslända, bred paljettdykare, brun gräsfjäril, citronfläckad kärrtrollslända, grön mosaiktrollslända och pudrad kärrtrollslända samt enstaka exemplar av växtarterna norskoxel, skogsrör, styvnate, grön sköldmossa, hårklommosa, käppkrokmossa, långskaftad svanmossa, nordisk klipptuss och pyramidmossa samlas in, om 1. det har betydelse för dokumentering av arten, 2. det inte finns något annat tillfredsställande alternativ och den berörda populationens fortbestånd inte påverkas negativt, 3. den som är ansvarig för insamlingen senast den 31 januari kalenderåret efter insamlingen redovisar till länsstyrelsen a) vilken eller vilka arter som omfattas av insamlingen, b) antalet insamlade exemplar av varje art, c) var exemplaren har tagits, och d) syftet med insamlingen, 4. den som är ansvarig för insamlingen anmäler till Artdatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet a) fullständiga fynduppgifter för påträffade nya lokaler för arten, och b) var de insamlade exemplaren förvaras, och 5. det insamlade materialet hålls tillgängligt för forskning.

Litteratur

ECCB. 1995. Red Data Book of European Bryophytes. European Committee for Conservation of Bryophytes, Trondheim.

Hedenäs, L. 1990. The genera *Scorpidium* and *Hamatocaulis*, gen. nov., in Northern Europe. *Lindbergia* 15: 8-36.

Hedenäs, L. 2014. *Hamatocaulis vernicosus* käppkrokmossa, s. 125-126. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. [AJ 37-57], Bladmossor: skirmossor-baronmossor : Bryophyta: Hookeria-Anomodon. Artdatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Hedenäs, L. & Eldenäs, P. 2007. Cryptic speciation, habitat differentiation, and geography in *Hamatocaulis vernicosus* (Calliergonaceae, Bryophyta). *Pl. Syst. Evol.* 268: 131-145.

Författare

Lars Hedenäs 1994. Uppdaterad 2010. Rev. Lars Hedenäs 2014